

Румянцева В.В.
*аспірант кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-602-0-18>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Збалансованість зведеного бюджету є ключовою передумовою фінансово-економічної стійкості держави, ефективного виконання покладених на неї функцій, а також сприяє досягненню сталого економічного розвитку, забезпечуючи макроекономічну рівновагу.

В умовах економічних перетворень збалансованість зведеного бюджету значною мірою залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників. Особливого значення у забезпеченні збалансованості зведеного бюджету на сьогодні набувають такі зовнішні чинники: рівень зовнішнього боргу, обсяги зовнішньої фінансової допомоги, позиція країни на міжнародній арені, а також внутрішні чинники: військово-політична ситуація в країні, результативність та адаптивність бюджетної політики [1].

В контексті забезпечення збалансованості зведеного бюджету необхідною умовою є досягнення оптимального співвідношення доходів та видатків державного та місцевих бюджетів, оптимального значення внутрішнього та зовнішнього боргу, дефіциту бюджету. Для більшості країн світу саме дефіцит, а не профіцит бюджету у межах до 3% ВВП є рушієм до соціально-економічного розвитку.

Аналіз ключових макроекономічних показників свідчить про суттєві стрімкі трансформації економічної ситуації в Україні. Співвідношення дефіциту державного бюджету до ВВП протягом досліджуваного періоду має стійку висхідну динаміку. У 2019 році цей показник перебував в межах допустимого рівня (до 3% ВВП), тоді як його зростання у 2020 році було зумовлене наслідками пандемії Covid-19. Лише за два роки від початку

повномасштабного вторгнення дефіцит бюджету зріс до 20,39% до ВВП, що є критичним для забезпечення соціально-економічного розвитку [2]. Вплив бюджетного дефіциту на розвиток країни має дві сторони: якщо дефіцит виникає через капітальні вкладення у технології чи інфраструктуру для прикладу, він прискорює розвиток, проте значний хронічний дефіцит, спрямований на поточне споживання, створює серйозні ризики сповільнення соціально-економічного розвитку.

Встановлено пряму кореляцію між бюджетним дефіцитом та обсягом державного боргу: зростання дефіциту стимулює нарощення боргу, що в свою чергу потребує додаткових видатків на його обслуговування, тобто збільшення дефіциту.

В умовах воєнного стану Україна значною мірою покладається на зовнішнє пільгове фінансування, що призвело до зростання частки зовнішнього боргу з 45% на кінець 2021 року до 72,5% станом на кінець 2025 року. В довгостроковій перспективі надмірний зовнішній борг може призвести до залучення нових кредитів виключно для виплати відсотків за попередніми кредитами, вимивання ресурсів національної економіки через зменшення внутрішнього споживання та витіснення інвестицій, а також деструктивного впливу на кредитний рейтинг (здатність країни запозичувати гроші у майбутньому). На тлі загального збільшення обсягу державного й гарантованого боргу України та зростання частки зовнішнього боргу в його структурі (відповідно, валютних ризиків і ризику рефінансування), варто відзначити позитивні результати активної роботи уряду України в умовах війни щодо залучення довгострокового пільгового фінансування, збільшення частки грантів, зменшення середньої вартості обслуговування державного боргу та здійснення операцій з реструктуризації частки зовнішнього боргу [2; 3]. На сучасному етапі пріоритетним завданням боргової політики країни є оптимізація структури державного боргу через імплементацію дієвих інструментів боргового регулювання. Крім того, необхідні нові підходи для забезпечення фінансування критично важливих сфер: охорони здоров'я, освітніх та соціальних проєктів,

відбудови інфраструктури, пошкодженої внаслідок збройної агресії, та забезпечення роботи енергетичного сектору.

Заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості і прозорості бюджету, досягнення оптимального співвідношення доходів та видатків державного та місцевих бюджетів, забезпечення якісного їх виконання, удосконалення міжбюджетних відносин, здійснення дієвого державного фінансового контролю, є необхідними для забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць в умовах економічних перетворень [4].

Відповідно, в умовах кризових явищ та економічних рецесій доцільним є безперервна адаптація інституційного середовища системи формування та виконання бюджетів усіх рівнів до соціально-економічних трансформацій, посилення державного контролю щодо пріоритетного розподілу видатків відповідно до державних цілей, пошук альтернативних та додаткових джерел бюджетних надходжень із поступовим скороченням обсягів залучення міжнародної фінансової допомоги. У контексті забезпечення збалансованості зведеного бюджету доцільно зосередити увагу на використанні програмно-цільового методу як інструменту регулювання, а також контролю й оцінки результативності виконання бюджетних програм.

У процесі дослідження збалансованості бюджету на місцевому рівні варто враховувати поняття горизонтального фіскального дисбалансу, що проявляється у нерівномірному розподілі фінансових ресурсів у доходах адміністративно-територіальних громад, які виконують однакові функції та мають подібні повноваження. Як результат, виникає ситуація, коли одні територіальні одиниці володіють достатніми фінансовими ресурсами для забезпечення своїх повноважень, тоді як інші громади того ж рівня мають обмежені доходи та потребують дотаційної підтримки. Подолання горизонтальних дисбалансів здійснюється за допомогою механізмів фінансового вирівнювання, що сприяє досягненню бюджетної збалансованості та стимулює розвиток територій.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс. 2018. 354 с.
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України.
URL: <https://www.mof.gov.ua>
3. Трансформація структури держборгу України в умовах війни: ризики та шляхи їх зниження. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/transformatsiya-struktury-derzhborhu-ukrayiny-v-umovakh-viyny-ryzyku-ta>
4. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т. 2021. 532 с.